

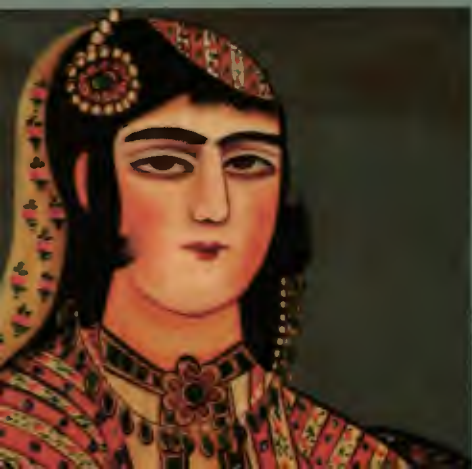

ایران
100

سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

۱۰۰ اثر موزه‌های ایران

نویسنده: نسیم محمدی

نگار گیلگه‌شر

۱۰۰ اثر موزه‌ای ایران

زیر نظر آرش نورآقایی

نویسنده و مدیر پروژه: نسیم محمدی

مدیر هنری و ویرایش عکس: ایمان اوجیان

ویراستار: ساره شاهسون

دبیر عکس: پوران زنگنه

هماهنگ‌کننده: نسیم کاشفی

چاپ اول: تابستان ۱۴۰۱

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۶۹۵-۴۳-۴

چاپ و صحافی: شفق

حقوق مادی و معنوی اثر متعلق به نشر اگر است.

تلفن: ۶-۴۵ ۷۷۱۸۱۵

نمابر: ۷۷۱۸۱۵ ۴۷

تلفن مرکز پخش: ۶-۴۵ ۷۷۱۸۱۵

سرشناسه: محمدی، نسیم، ۱۳۷۰-

عنوان و نام پدیدآور: ۱۰۰ اثر موزه‌ای ایران / نویسنده و مدیر پروژه نسیم محمدی؛ زیر نظر آرش نورآقایی؛ مدیر هنری و ویرایش عکس ایمان اوجیان؛ ویراستار ساره شاهسون.

مشخصات نشر: تهران: اگر، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۲۵۴ ص. - مصور(رنگی)، عکس(رنگی). ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.

فروست: از مجموعه کتاب‌های ایران ۱۰۰۱.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۶۹۵-۴۳-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۵۲-۲۵۴.

عنوان گسترده: صد اثر موزه‌ای ایران.

موضوع: اشیای هنری باستانی -- ایران -- کاتالوگ‌ها

Art objects, Ancient -- Iran -- Catalogs

اشیای هنری ایرانی -- کاتالوگ‌ها -- Catalogs -- Iranian Art objects

عتیقه‌ها -- ایران -- کاتالوگ‌ها -- Catalogs -- Iran -- Antiques

شناسه افزوده: نورآقایی، آرش، ۱۳۵۳-

شناسه افزوده: Nooraghayee, Arash

شناسه افزوده: اوجیان، ایمان، ۱۳۵۸-

شناسه افزوده: Ojjan, Iman

رده‌بندی کنگره: NB۱۲۸۰

رده‌بندی دیویی: ۷۴۰/۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۸۶۹۰۵۹۲

انتشارات اگر

ریال ۳،۲۰۰،۰۰۰

۱۰۰ اثر موزه‌های ایران

نویسنده و مدیر پروژه: نسیم محمدی

زیر نظر آرش نورآقایی

#چرا - ایران؟

ابتدا: تولید محتوا و بازاریابی مبتنی بر محتوا امروزه یکی از اساسی‌ترین نیازهای بازاریابی در بیشتر فعالیت‌های اقتصادی قلمداد می‌شود. در همین راستا در صنعت گردشگری نیز تولید محتوا چه به صورت متن و چه به صورت صوت، تصویر، عکس، واقعیت افزوده، واقعیت مجازی و ... از اهمیت بسیاری برخوردار است.

در زمان نوشتن این مقدمه موضوع تولید محتوا در عرصه گردشگری ایران هنوز به یک جریان اثرگذار تبدیل نشده؛ در واقع اهمیت و مأموریت تولید محتوا - برای کشوری که تقریباً می‌توان اذعان کرد گفتمان همگانی برای رونق گردشگری در آن شکل گرفته - درک نشده است.

بعد: از قول گردشگران یا علاقمندان به سفر در ایران می‌توان چنین برداشت کرد که ایران چند ویژگی دارد؛ کنجکاوای برانگیز است، ناشناخته و تا حدودی بکر است، کشوری باستانی با فرهنگی غنی است، سهم بسزایی در پیشرفت تمدن داشته، از لحاظ آمار میراث جهانی فرهنگی ثبت شده در فهرست سازمان یونسکو، در رده دهم قرار دارد و ...!

با همه این‌ها می‌دانیم، کم نیستند کسانی که درباره ایران یا هیچ نمی‌دانند یا کم می‌دانند.

در ادامه: با توجه به آن‌چه در بالا اشاره شد، یعنی بر اساس اهمیت تولید محتوا از یک طرف و ارزش گردشگری مقصد ایران از طرف دیگر، در می‌یابیم که یکی از تلاش‌های انجام نشده، ولی واجب برای پرداختن به آن، معرفی ایران به مثابه یک مقصد گردشگری است.

در یک کلام وظیفه این کتاب همین است.

در این کتاب که جلدی دیگر از یک مجموعه ۱۰ جلدی است، سعی کرده‌ایم دلایل جذابیت سفر به ایران در قالب میراث ملموس موزه‌ای در حد امکان معرفی شود. همچنین سعی شده است متن‌ها چه از لحاظ نگارش، چه از لحاظ توجه به کلیدواژه‌ها و چه از لحاظ کوتاه بودن برای استفاده در شبکه‌های اجتماعی، منطبق با استانداردهای تولید محتوای کارآمد و به‌روز باشد.

آرش نورآقایی

مدیر مسئول فصلنامه گیلگمش

#ایران ۱۰۰۱

اگر معیار ارزش‌گذاری اشیا یا پدیده‌ها را قدمت و اصالت آن‌ها در نظر بگیریم، شاید ارزشمندترین آثار هر شهر یا کشور را در موزه‌های آن بتوان یافت. حتی اگر کسی بخواهد معیار ارزش‌گذاری را موارد دیگری مثل ارزش فرهنگی، هنری، یا ارزش مادی در نظر بگیرد، باز هم باید خود را در سالن موزه‌ها بیابد. اما آثار موزه‌ای علاوه بر ارزشی که از جنبه‌های گوناگون دارند، با مفاهیم مدرن هم در ارتباطند؛ حال وقت آن رسیده است که آثار موزه‌ای جلوه‌ای دیگر از ارزش خود را بازنمایانند؛ روایت‌گری.

در دومین جلد از مجموعه *ایران ۱۰۰۱*، که به معرفی صد اثر موزه‌ای ایران اختصاص دارد، هر اثر روایت‌گر فرهنگ، هنر، باورها، آداب و وقایع دوره خود است. بنابراین در این کتاب اشیا نماینده دوره تاریخی خود هستند. فقط از خود نمی‌گویند، بلکه سیری از رویدادها را نیز روایت می‌کنند. #صد_اثر_موزه‌ای_ایران مجموعه‌ای از آثار موزه‌ای موجود در موزه‌های داخل ایران را به همراه ویژگی‌های دوره تاریخی خود معرفی می‌کند.

ساختار کتاب سه فصل دارد که شامل آثار دوران ایران باستان از قدیمی‌ترین آثار سنگی تا دوره ساسانی، آثار سده‌های میانه از ورود اسلام به ایران تا پایان دوره صفوی و آثار دوره معاصر از دوره حکومت قاجارها تا امروز می‌شود. هر فصل شامل چندین بخش است که براساس نام حکومت‌ها و یا عنوانی که باستان‌شناسان برای آن در نظر گرفته‌اند، مشخص شده است. هر سه فصل کتاب به وسیله صفحه‌های ورودی تفکیک شده‌اند و بخش‌های هر فصل نیز با صفحه‌های ورودی خاکی‌رنگ قابل تشخیص هستند. در صفحه‌های ورودی اطلاعات مختصری از محتوای فصل یا بخش به همراه توضیح کوتاه آورده شده است. همچنین در کتاب سعی شده است که ترتیب تاریخی علاوه بر دوره‌ها و سلسله‌ها، در چینش آثار هم رعایت شود. به این صورت که نخستین اثر معرفی شده از نظر زمانی قدیمی‌تر و آخرین اثر جدیدتر است. اما رعایت این ترتیب زمانی گاهی با دشواری‌هایی همراه است؛ گاه تاریخ دقیق خلق اثر مشخص نیست و گاهی نیز اثری در چندین بازه زمانی ساخته شده است. اما با توجه به اطلاعاتی که از منابع و موزه‌ها گردآوری شده، تا حد امکان ترتیب قرارگیری آثار از قدیمی‌ترین، به جدیدترین اثر رعایت شده است.

یکی از نخستین چالش‌های پیش‌روی نگارش این کتاب، انتخاب آثار موزه‌ای بود. برای انتخاب هر اثر بیش از هر مورد دیگری، قدرت روایت‌گری آن مدنظر قرار گرفت؛ اثری که بتواند داستان یا ماجرابی را روایت کند. اما بدون شک آثار معرفی شده در این کتاب هیچ‌گونه برتری نسبت به سایر آثار هم‌دوره خود ندارند. این سخن برای این به میان آمد که انتخاب آثاری که بتواند راوی یک دوره تاریخی باشد، یکی از مراحل حساس و دشوار نگارش کتاب بود. بنابراین نباید به این کتاب با عنوان صد اثر برتر موزه‌ای در ایران نگریست.

از آن جایی که معرفی آثار موزه‌ای از تمام موزه‌های ایران، آن هم در کتابی که قرار است فقط صد اثر موزه‌ای ایران را معرفی کند امکان‌پذیر نیست - ناگفته نماند که فهرستی به‌روز از تمام موزه‌های ایران که به نهادها و سازمان‌های مختلف وابسته‌اند یا مجموعه‌هایی که به صورت خصوصی اداره می‌شوند در دسترس نبود. بنابراین به سراغ آثار شاخص موزه‌های مادر یا موزه‌هایی که به صورت تخصصی ایجاد شده‌اند، رفتیم تا هم معرفی آثار مربوط به هر دوره تاریخی به دقت انجام شود و هم آثاری که از جنبه ملی و بین‌المللی دارای قدرت روایت‌گری بودند، از قلم نیفتند.

از دیگر مشکلاتی که گروه در طول انجام پروژه با آن مواجه بود، جمع‌آوری اطلاعات مستند و همچنین تهیه عکس‌های مناسب چاپ بود. بدین منظور نخست با موزه‌ها، مجموعه‌ها و وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی به همراه اداره‌های کل این وزارتخانه در برخی مراکز استان‌ها نامه‌نگاری شد و در نهایت پس از ارسال بیش از ۲۰۰ نامه درخواست برای معرفی آثار شاخص موزه‌ای به همراه اطلاعات و عکس‌های مناسب، بازدیدهای متعددی از موزه‌ها و اشیاء انجام گرفت. از آن جایی که بنا بود آثار منتخب - چه براساس محل کشف یا کاش و چه براساس موزه و محل نگهداری - تمام استان‌های ایران را شامل شود، گاهی دسترسی به عکس و اطلاعات دشوار بود که با کمک همکاران، دوستان و علاقه‌مندان در جای‌جای ایران، عکس‌ها و اطلاعات جمع‌آوری شد و به نتیجه رسید.

برای نگارش این کتاب همانند سایر پروژه‌هایی که مجموعه گیلگمش مسئولیت تولید آن را برعهده دارد، محتوای قابل استناد و ارجاع به منابع دست اول در کنار محتوای بصری، گرافیک و تصاویر باکیفیت از اولویت برخوردار بود. بنابراین تمامی تاریخ‌ها، رویدادهای تاریخی و نام شخصیت‌ها و مکان‌ها از مقالات و منابع تاریخی معتبر از جمله کتاب تاریخ ایران کمبریج، دانشنامه ایرانیکا و غیره نقل شده است. بر کسی پوشیده نیست که در نگارش بعضی از تاریخ‌ها - به خصوص در دوره ایران باستان و صدر اسلام - ممکن است اختلاف نظرهایی بین باستان‌شناسان و تاریخ‌دانان در ذکر تاریخ رویدادها یا تحلیل وقایع تاریخی وجود داشته باشد. در چنین مواردی سعی بر استناد به منابع دست اول و پژوهش‌های به‌روز بوده است.

امید است دومین جلد از مجموعه *ایران ۱۰۰۱* نه تنها بتواند میراث موزه‌ای و همچنین موزه‌های سراسر ایران را بشناساند، بلکه بتواند ارتباط آثار به‌جای‌مانده را با رویدادهای تاریخی بیش از پیش نمایان سازد.

نسیم محمدی

نویسنده و مدیر بخش فارسی پروژه *ایران ۱۰۰۱*

سپاسگزاری

از تمامی مدیران، کارشناسان و کارمندان اداره‌های کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و همچنین موزه‌های سراسر کشور که در کار انتخاب آثار، جمع‌آوری اطلاعات و تهیه عکس به پروژه *ایران ۱۰۰*، به خصوص کتاب صد اثر موزه‌های ایران یاری رساندند، سپاسگزاری می‌کنیم.

اسامی به ترتیب حروف الفبا براساس نام خانوادگی تنظیم شده و با کمال احترام از درج عناوین خودداری شده است.

- مرتضی آبادر، مدیر کل اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان آذربایجان شرقی

- فاطمه احمدی، کارشناس موزه ملی تاریخ علوم پزشکی

- مصیب امیری، مدیر کل اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان فارس

- محمد اسماعیل اعتمادی، رئیس اداره میراث فرهنگی نیشابور

- آفرین امامی، مدیر مجموعه میراث جهانی کاخ گلستان

- رویا اوجی، مدیر موزه پارس شیراز

- علیرضا بای، مدیر کل روابط عمومی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

- پریسا بیضایی، مدیر موزه فرش

- کیا پارسا، مدیر مجموعه سعدآباد

- سمیه پودات، مدیر موزه خلیج فارس

- محمدعلی تاجیک، مدیر روابط عمومی موسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد مستضعفان

- محمدرضا تقی‌پور مقدم، مدیر موزه صلح

- علیرضا جلال‌زایی، مدیر کل اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان سیستان و بلوچستان

- سیف‌الله جلیلی، مدیر موزه علوم و فناوری

- مهدی جمال، مدیر کل اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان سمنان

- یوسف حسن‌زاده، رئیس گروه پژوهش موزه ایران باستان

- معصومه حق‌دوست، کارشناس امور فرهنگی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

- محسن حقگو، بخش آرشیو موزه ملی ملک

- ناصر حمیدی‌خواه، مدیرعامل موسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد مستضعفان

- سارا حیدری آهنگری، مدیر نمایشگاه‌های موزه سینما

- بیژن حیدری‌زاده، مدیر پایگاه میراث جهانی شوش

- همایون خداداد، رئیس بخش پژوهش کاخ گلستان

- غلامرضا خواجه سروری، مدیرعامل کتابخانه و موزه ملی ملک
- لیلیا خوش‌مو، رئیس موزه همگمانه همدان
- محمد رکنی، مدیر موزه بزرگ خراسان
- عاطفه رشنویی، مدیر پایگاه میراث جهانی چغازنبیل و هفت تپه
- مهرنوش زاده دباغ، باستان‌شناس پایگاه میراث جهانی چغازنبیل و هفت تپه
- زهرا زرکار، مدیر داخلی موزه ارتباطات
- سید مصطفی شجاعی، مدیر وقت موزه شاهچراغ
- محمدرضا شکوفی، مدیر موزه تماشاگاه پول
- سحر سید تفرشی‌ها، مسئول بخش روابط عمومی و بین‌الملل موزه صلح
- بابک صدیقی، مدیر موزه بانک سپه
- رضا صراف، کارمند حفاظت موزه سلاح‌های دربار، مجموعه سعدآباد
- علی صفرنژاد، کارشناس موزه بزرگ خراسان
- اعظم صفی‌پور، کارشناس موسسه فرهنگی موزه‌های بنیاد مستضعفان
- آرش ضیائیری، پژوهشگر تاریخ زرتشتیان
- شیمای ضیغم، مدیر موزه ملت، مجموعه سعدآباد
- مریم طارمی، کارشناس ارشد پژوهش و نمایش مجتمع موزه‌ای تهران
- یعقوب طالبی، رئیس اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی شهرستان مراغه
- ابوالفضل عالی، مسئول بخش پژوهش اداره کل میراث استان زنجان و سرپرست پژوهش‌های معدن نمک چهرآباد
- مهران عباسی، مدیر موزه سینما
- حسن عمیدی، مدیر موزه ارتباطات
- فردین عینی، روابط عمومی اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان اردبیل
- جواد غضنفری، کارمند موزه نارنجستان قوام
- نازی فاطمی مجد، کارشناس ارشد باستان‌شناسی و موزه‌دار مسئول موزه رضا عباسی
- حمید فدایی، مدیر پایگاه میراث جهانی تخت جمشید
- صدیقه فروغیان، کارشناس موزه سکه بانک سپه
- حجت‌الله فرهنگی، مدیر باغ موزه قصر
- صدیقه قدرت‌آبادی، مدیر موزه رضا عباسی
- مهدی قیصری نیک، معاون امور موزه‌های آستان قدس رضوی
- مهدی کارخانی، مدیر موزه نقاشی پشت شیشه
- صفورا کلانتری، مدیر موزه زاهدان
- مهدیه کلانتری، روابط عمومی موزه ارتباطات
- علی گلشن، مدیر موزه عروسک‌های ملل
- آرزو گلکار، کارشناس اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان سمنان
- محمدرضا محمدپور، سرپرست معاونت میراث فرهنگی اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان زنجان
- زهره محمدیان مغایر، امین اموال موزه آبگینه و سفالینه‌های ایران

- علی مرادخانی، مدیر موزه موسیقی
  - سید محمد مرتضوی، روابط عمومی موزه وقف
  - نوید مشهوری آفاق، مدیر روابط عمومی و اطلاع‌رسانی اداره کل میراث فرهنگی استان آذربایجان شرقی
  - هادی معافیان، مسئول دفتر معاونت امور موزه‌های استان قدس رضوی
  - غلامرضا منصور، مدیر موزه اتومبیل‌های سلطنتی مجموعه سعدآباد
  - علیرضا نجمی، روابط بین‌الملل موزه دفاع مقدس
  - علی اکبر نصرآبادی، مدیر وقت موزه ارتباطات
  - مجید نصرالله زاده، مدیر موزه مارکوف باغ موزه قصر
  - حمیدرضا نمازی، مدیر موزه ملی تاریخ علوم پزشکی
  - جبرئیل نوکنده، رئیس موزه ملی ایران
  - رحیم نیکخو، رئیس اداره روابط عمومی موزه ملی علوم و فناوری
  - سیروس نیک‌بخش، مدیر انجمن زرتشتیان کرمان
  - نسترن نیک‌نژاد، موزه‌دار و مسئول اموال فرهنگی موزه فرش
  - حمید وکیل‌باشی، مدیر موزه آبگینه و سفالینه‌های ایران
- همچنین از دوستانی در سرتاسر ایران که پیگیر درخواست‌ها و نامه‌نگاری ما با اداره‌های میراث فرهنگی و موزه‌ها بودند و به نوعی ما را همراهی کردند نیز سپاسگزاریم: معصومه افروغ، محمدرضا اکبری، رسول جلال‌الدینی، سیما سلمان‌زاده، شرکت اسرا پرواز (ایوار)، لیلا طرفه‌نژاد، منظرالسادات فاطمی، محمد یاری، آزاد یوسف‌زمانی.

فهرست

آثار باستان‌شناسی، رزمایش‌ها و آثار تاریخی

آثار پیش از تاریخ

- ۱۸ ابزار سنگی ۱۸
۲۰ ایزدبانوی سراب ۲۰
۲۲ پیکرک گراز ۲۲
۲۴ ماکت خانه ۲۴
۲۶ جام شوش ۲۶
۲۸ جام حسنلو ۲۸
۳۰ اسکلت مادر و کودک ۳۰
۳۲ ظرف سفالی با نقوش حیوانی ۳۲
۳۴ قلاب مفرغی ۳۴
۳۶ عقاب چیرفت ۳۶
۳۸ چشم مصنوعی ۳۸
۴۰ ظرف سفالی با نقش درخت و بز ۴۰

آثار تمدن عیلام

- ۴۴ چرخ ۴۴
۴۶ لوله‌های شیشه‌ای ۴۶
۴۸ گاو چغازنبیل ۴۸
۵۰ آجر کتیبه‌دار چغازنبیل ۵۰
۵۲ مهر استوانه‌ای ۵۲
۵۴ پاکت‌نامه گلی ۵۴
۵۶ حلقه قدرت ارجان ۵۶

آثار دوره هخامنشی

- ۶۰ تکیوک زرین شیر بالدار ۶۰
۶۲ سکه آرس و آرتوس ۶۲
۶۴ سر گاو ۶۴
۶۶ سر مجسمه خشایارشا ۶۶
۶۸ تندیس داریوش ۶۸
۷۰ تندیس پنه‌لویه ۷۰
۷۲ سرستون ایوان جنوبی کاخ آپادانا ۷۲
۷۴ نقش برجسته داریوش ۷۴

مرد نمکی شماره چهار ۷۶

آثار دوره اشکانی

صورتک برنزی ۸۰

مرد پارتی ۸۲

آثار دوره ساسانی

گردنبند طلائی ۸۶

موزائیک‌های کاخ والرین ۸۸

مرد ساسانی ۹۰

سکه عرب - ساسانی ۹۲

سده‌های میانه، شاهکارهای دویعدی آثار سده‌های نخستین اسلام

ظرف سفالین مندایی ۹۸

ظرف لعابدار با نقش سوارکار ۱۰۰

مسالک و ممالک ۱۰۲

آثار دوره‌های سلجوقی، ایلخانی و تیموری

محراب در بهشت ۱۰۶

سفال ایلخانی ۱۰۸

کاشی ازدها ۱۱۰

نگارگری خمسه نظامی ۱۱۲

شاهنامه بایسنقری ۱۱۴

کتاب در علم هیئت ۱۱۶

قرآن هفده من ۱۱۸

کتابخانه مدرسه نظامیه ۱۲۰

آثار دوره صفوی

اسطرلاب مسطح شمالی ۱۲۴

ظرف چینی ۱۲۶

نقاشی جنگ چالدران ۱۲۸

ناقوس‌های کلیسا ۱۳۰

- ۱۳۲ ..... قالی سنگشکو
- ۱۳۴ ..... نشان شهریاران صفوی

آثار دوره‌های افشار و زند

- ۱۳۸ ..... مُرقع کوه نور
- ۱۴۰ ..... الماس دریای نور

دوره معاصر، جلوه‌های مدرن آثار دوره قاجار

- ۱۴۶ ..... قلمدان لاکی
- ۱۴۸ ..... چهره‌نگاری فتحعلی‌شاه قاجار
- ۱۵۰ ..... صف سلام فتحعلی‌شاهی
- ۱۵۲ ..... تاج کیانی
- ۱۵۴ ..... برگه خوشنویسی
- ۱۵۶ ..... پرده نگارگری نبرد گنجه
- ۱۵۸ ..... تخت طاووس
- ۱۶۰ ..... عقدنامه امیرکبیر با عزت‌الدوله
- ۱۶۲ ..... عکس ایوان تخت مرمر
- ۱۶۴ ..... نقشه دارالخلافة طهران
- ۱۶۶ ..... کلنگ توسعه دارالخلافة طهران
- ۱۶۸ ..... یسنای دست‌نویس
- ۱۷۰ ..... کره جغرافیای جواهرنشان
- ۱۷۲ ..... تمبرهای سری ناصرى چهارجور
- ۱۷۴ ..... اجازه‌نامه طبابت
- ۱۷۶ ..... دستگاه فنوگراف
- ۱۷۸ ..... دوربین استریوسکوپ
- ۱۸۰ ..... اسکناس قاجارى
- ۱۸۲ ..... کالسکه ناصرى
- ۱۸۴ ..... ناو پرسپولیس
- ۱۸۶ ..... نامه محمدعلی‌شاه در حمایت از قانون مشروطه
- ۱۸۸ ..... تپانچه ستارخان
- ۱۹۰ ..... نقاشی پشت شیشه از چهره بانوی قاجارى
- ۱۹۲ ..... خانه میرسیار

- ۱۹۴ ..... رادیو ۱۸
- ۱۹۶ ..... نت‌های موسیقی برای رادیو تهران ۱۹
- ۱۹۸ ..... عروسک ووی ۲۰
- ۲۰۰ ..... ساعت جیبی احمدشاه ۲۱
- ۲۰۲ ..... خودروی احمدشاه ۲۲
- ۲۰۴ ..... دستگاه آپارات ۲۳

آثار دوره پهلوی

- ۲۰۸ ..... مسلسل ماکسیم ۲۴
- ۲۱۰ ..... ساعت آبی ۲۵
- ۲۱۲ ..... نشان لژیون دونور ۲۶
- ۲۱۴ ..... کلیشه‌های شرکت نفت ایران و انگلیس ۲۷
- ۲۱۶ ..... در ستایش پیروزی ۲۸
- ۲۱۸ ..... تابلوی نقاشی هنرمند و مدلش ۲۹
- ۲۲۰ ..... لباس عروسی ملکه ۳۰
- ۲۲۲ ..... مرسدس بنز ۳۰۰ اس.ال ۳۱
- ۲۲۴ ..... فرش مشاهیر ۳۲
- ۲۲۶ ..... مردی که قدم می‌زند ۳۳
- ۲۲۸ ..... بگونیا ۳۴
- ۲۳۰ ..... کلید شهر پوزنان چکسلواکی ۳۵
- ۲۳۲ ..... شاه‌کلید زندان قصر ۳۶

آثار دهه‌های اخیر

- ۲۳۶ ..... سازه یادبود بیماران شهرها ۳۷
- ۲۳۸ ..... جنگ‌افزار شیمیایی ۳۸
- ۲۴۰ ..... دف ۳۹
- ۲۴۲ ..... کلاه قرمزی ۴۰

- ۲۴۵ ..... منابع عکس و عکاسان ۴۱
- ۲۴۶ ..... نمایه اشخاص ۴۲
- ۲۴۸ ..... نمایه شهرها، کشورها و اماکن ۴۳
- ۲۵۰ ..... منابع ۴۴

آثار ایران باستان، روایت‌گران سرسخت

آثاری از جنس سنگ، فلز و سفال در تالارهای موزه‌ها جا خوش کرده‌اند، سرسختانه و از پس هزاره‌ها همچنان راوی داستان‌هایی از ایران باستان هستند. تکه‌سنگ‌هایی از پشت و پتیرین که از دیرزمانی می‌گویند که با ضربه تکه‌سنگی دیگر، تبدیل به ابزاری برای بریدن، یا شاهکارهایی که در دوره‌های بعد زیر قلم هنرمندان سنگ‌تراشان به ستون‌های تماشایی و تندیس‌های شاهان تبدیل شدند. در این میان شاید به تعبیری شاعرانه، بتوان فناوری ساخت سفال را تلاش انسان برای بازسازی سختی سنگ از خاک نرم دانست.

۴ آثار دوره اشکانی ۷۸

۵ آثار دوره ساسانی ۸۴

۱ آثار پیش از تاریخ ۱۶

۲ آثار تمدن عیلام ۴۲

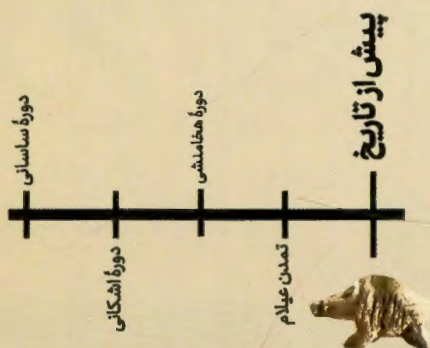
۳ آثار دوره هخامنشی ۵۸

آثار پیش از تاریخ

سرآغاز تاریخ را با پیدایش خط و نگارش مصادف می‌دانند. بنابراین بر روی آثار پیش از تاریخ، خبری از خط و کتیبه نیست. قدیمی‌ترین آثار موزه‌ها شامل ابزار ابتدایی و سنگی و بیکره‌هایی که عموماً فرم‌های ساده‌ای دارند، از دوره پارینه‌سنگی، یا عصر سنگ به‌یادگار مانده‌اند. تا اینکه با کشف شیوه‌های ذوب فلز، شکل‌دهی به آن‌ها و همچنین تهیه آلیاژ فلزات، بشر وارد عصر آهن می‌شود.

شاید عنوان «پیش از تاریخ» ذهن را به سمت آثار ابتدایی و فاقد خلاقیت سوق دهد، اما وجود شاهکارهایی چون میراث تمدن جیرفت، مفرغ‌های لرستان و جام‌های زرین در تالار موزه‌ها، خلاقیت و نبوغ بشر در این دوره‌ها را نمایان می‌سازد.

نقش بز روی جام شوش، موزا علی ایران، عکس: آرشیو موزه

ابزار سنگی

زمین سخاوتمند است. هزاره‌هاست که همچون مادری مهربان، انسان‌ها را می‌پرورد، خوراکشان را فراهم می‌کند و حتی پس از مرگ، آغوش می‌گشاید و فرزندان‌ش را در بر می‌گیرد. حتی گویی سنگ‌ها را تکه تکه از پیکر خود در اختیار فرزندان‌ش می‌گذارد تا ابزار بسازند و زنده بمانند. شاید اگر زمانی را تصور کنید که نه خبری از پلاستیک بود و نه فناوری ساخت و پرداخت فلز، این سخاوتمندی را بیشتر درک کنید. در دوره پارینه‌سنگی، سنگ و صخره نقش مهمی در زندگی آدمی ایفا می‌کرد. صخره‌ای که به مسکن تبدیل می‌شد تا انسان‌ها در آن احساس امنیت کنند و سنگی که به ابزارهای سنگی بدل می‌شد تا زندگی را برای مردمان آسان‌تر کند. ابزارهایی که حتی ساخت آن‌ها هم به کمک تکه سنگی دیگر انجام می‌شد. به این صورت که با سنگی، بر سنگ مورد نظر ضربه می‌زدند و آن را به شکل‌های گوناگون تراش می‌دادند.

کار تا جایی پیش رفت که ساخت ابزار سنگی روشمند شد و نزد باستان‌شناسان با عنوان «الدوان» شناخته شد. در روش الدوان قلوه سنگی را بر لبه سنگ دیگر می‌کوبیدند و از تراشه‌های به دست آمده ابزار می‌ساختند. سنگ اصلی که تراشه‌ها از آن جدا می‌شد نیز به سنگ مادر معروف است. الدوان تنها روش ابزارسازی در عصر پارینه‌سنگی نبود، بلکه بعدها انسان‌ها به شیوه «آشولی»، ابزارهای سنگی دورویه می‌ساختند که کارکردی مانند تبر داشت. از همین رو است که با ورود به هر موزه‌ای که اشیاء پیش از تاریخ را در خود جای داده، نخستین تالارها و اولین ویتترین‌ها به نمایش تکه‌سنگ‌های کوچکی اختصاص دارند که ابتدایی‌ترین ابزار بشر شناخته می‌شوند. ابزاری کوچک که اندیشه‌های بزرگ را در پس خود دارند. اندیشه‌های مردمی که برای بقا و گردآوری غذا می‌جنگیدند.

ابزارهای سنگی به دست آمده از منطقه کشف‌رود در خراسان، نشانه‌های حضور انسان در ایران را از حدود یک میلیون تا هشتصد هزار سال نمایان می‌کنند. ابزارهای برنده، ابزارهای خراشنده، ابزارهای ساینده و بسیاری نمونه‌های دیگر که از عصر سنگ به یادگار مانده، در طبقه بالایی ساختمان موزه ایران باستان در مجموعه موزه ملی ایران به نمایش گذاشته شده‌اند. ابزارهایی که طی کاوش‌های باستان‌شناسی از خراسان، ایلام، آذربایجان، کرمانشاه، گیلان، فارس و هرمزگان به دست آمده‌اند. به تصویر بالا دقت

۱

□ ابزار سنگی الدوان به این صورت ساخته می‌شدند که قلوه سنگی را بر لبه سنگ دیگر می‌کوبیدند و از تراشه‌های به دست آمده ابزار می‌ساختند. سنگ اصلی که تراشه‌ها از آن جدا می‌شود به سنگ مادر معروف است.

قدمت: دوره پارینه سنگی
 ابعاد: ۱۲٫۸ در ۷٫۳ سانتیمتر
 محل کشف: مهران، ایلام
 محل نگهداری: موزه ملی
 ایران، تهران
 عکس: آرشیو موزه
 (حق انتشار: موزه ملی ایران)

□ ابزارهای سنگی کوچک، اندیشه‌های بزرگ را در پس خود دارند.

کنید؛ این یکی از همان ابزارهایی است که می‌توان اثر ضربه سنگ دیگری را به خوبی بر روی آن دید. یک تکه سنگ دووجهی با ارتفاع حدود ۱۲ و عرض حدود هفت سانتیمتر که از منطقه مهران در استان ایلام کشف شده است. ■

ایزدبانوی سراب

□ در سال ۱۳۳۸ خورشیدی، آن هنگام که رابرت جان بریدوود^۱ و همسرش مشغول کاوش در اطراف کرمانشاه بودند، راز تپه‌ای آشکار شد که گویی زندانی بود برای ایزدبانوان که باضربه‌های تیشه بریدوود و گروهش، پرده‌خاک را کنار زدند و آزاد شدند. این ایزدبانوان بسیار خوش اقبال بودند، باستان‌شناسی آن‌ها را از زیر خاک بیرون آورد که لقب بنیان‌گذار باستان‌شناسی نورا با خود یدک می‌کشد؛ کسی که به یافته‌های خود به چشم یک شی نگاه نمی‌کند، بلکه از فرهنگی می‌گوید که آثار ملموس تنها نماینده و معرفی‌کننده آن هستند. اما چرا به این پیکر هالقب خوش اقبال دادیم؟ با برآمدن نخستین ایزدبانواز زیر خاک، بریدوود پس از اندکی درنگ آن را «ونوس» نامید؛ ایزدبانوی عشق، زیبایی و باروری در روم باستان و هم‌تراز آفرودیت^۲ در اسطوره‌های یونانی. تعبیر زیبایی که باستان‌شناسی با دانسته‌های عمیق فرهنگی برای این پیکر که به کار برد. پس از این ونوس، ۷۹۷ پیکره حیوانی شامل سگ، خوک و حیوانات شاخ‌دار و ۶۵۰ پیکره انسانی به دست آمده است که فقط ۱۸ تای آن‌ها مرد و بقیه زن هستند. با این حال، بسیاری ایزدبانوی سراب را که در زمره قدیمی‌ترین پیکره‌هایی است که تاکنون از یک زن در ایران یافت شده، به عنوان نماد هنر عصر نوسنگی می‌دانند.

برای توصیف دوره نوسنگی، از واژه «انقلاب» استفاده می‌کنند. یعنی همان زمانی که انسان شکارگر و گردآورنده، به اهلی کردن گیاهان و جانوران روی آورد و یکجانشین شد. بشر زندگی در محیط طبیعی را رها کرد و به ساخت خانه برای خود روی آورد. در چنین دوره‌ای بود که شاهکارهایی همچون پیکره‌های انسانی و حیوانی خلق شدند. ایزدبانوی سراب زنی است که با حالتی آسوده نشسته و پا‌های خود را دراز کرده است. اغراق در ساخت اندام‌هایی که با باروری و زایش در ارتباطند، ذهن را به سمت ارزش بالای جایگاه مادر در دنیای باستان می‌برد. هنگامی که این پیکره را برای نخستین بار می‌بینید، ممکن است از اندازه کوچک آن تعجب کنید. این دست‌سازه ۵/۵ سانتیمتری صورت ندارد.

اما این موضوع باعث نمی‌شود تا نتوان برای آن هویتی قائل شد.

جنس پیکره‌های به دست آمده از تپه سراب سنگ و گل است. نبوغ اهالی سراب در دوره نوسنگی در ساخت پیکر‌ها را نه تنها در پیکره ونوس سراب، بلکه در بازنمایی حیواناتی از جمله گراز هم می‌توان دید. ■

۲

□ بریدوود پس از اندکی درنگ، پیکره نو یافته را «ونوس» نامید؛ ایزدبانوی عشق، زیبایی و باروری در روم باستان و هم‌تراز آفرودیت در اسطوره‌های یونانی.

1. Robert John Braidwood
2. Aphrodite

قدمت: دوره نوسنگی
ارتفاع: ۵/۵ سانتیمتر
محل کشف: تپه سراب،
کرمانشاه
محل نگهداری: موزه ملی
ایران، تهران
عکس: آرشیو موزه
(حق انتشار: موزه ملی ایران)

